

fat etti. Edirnekapi Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Hüsnu's-şihâbe fî şerhi eş'âri's-şahâbe*. Ashâb-ı kirâmın şiirlerinin şerhinden ibaret olan bu Arapça eserin baş tarafında ders vekili Hacı Hâlis Efendi'ye, Dârülfünun hadis müderrisi Tunuslu Muhammed Mekki b. Az-zûz'a ve Maarif Meclis-i Âli âzası Âlûsîzâde Ahmed Şâkir el-Hüseynî'ye ait üç takriz yer alır. Kitap altı sayfalık bir giriş (hutbe) ile başlamaktadır. Burada çok parlak bir üslûp kullanılmış, cümleler iktibas sanatının en güzel örneklerini teşkil edecek şekilde âyetlerle süslenmiştir. Girişin sonunda eserin üç cilde ayrıldığı, şiirlerin kafiyesine göre alfabetik olarak sıralandığı ifade edilmiş ve I. cildin "râ" harfine, II. cildin "lâm"a, III. cildin de "yâ" harfine kadar devam edeceği belirtilmiştir. Bundan sonra dört bölümden (fasıl) meydana gelen mukaddime yer alır (s. 7-16). Burada sahâbînin tarifi, bir şahsın sahâbî olduğunu tesbit etmenin yolları, ashabın güvenilir kimseler (udûl) oldukları, şiirin meşruiyeti ve Hz. Peygamber'in şiirle alakası konuları ele alınmıştır. Kitap bundan sonra, kafiyesi hemze olan şiirlerden başlamak ve her harfi bab kabul etmek üzere "dâl" harfi dahil altı bölüm şeklinde düzenlenmiştir (eserde kafiyesi "hâ" olan şiirler yer almamıştır). Bu bölümlerde altmış beş kadar sahâbînin muhtelif şiirleri şerhedilmiştir. Şiiri açıklanan her sahâbînin kısa biyografisi de adının ilk geçtiği yerde verilmiştir. Eserin I. cildinin sonunda bitiriliş tarihi Rebîülevvel 1326 (Nisan 1908) olarak kaydedilmiş ve II. cildin "râ" harfiyle başlayacağı haber verilmiştir. Fakat II ve III. cildin varlığı hakkında herhangi bir bilgi edinmek mümkün olmamıştır. *Hüsnu's-şihâbe* İstanbul'da Ruşen Matbaası'nda basılmıştır (1324 r., 16+362 s.).

2. *Tılbetü't-tâlib fî şerhi Lâmiyyeti Ebî Tâlib*. Eser Arapça olup hacmine nazaran uzun sayılabilecek mukaddimesinde, Hz. Peygamber'in babasının ölümünden sonra doğduğu, altı yaşında iken annesini de kaybedip tam mânasıyla yetim kaldığı ve bu sebeple dedesi Abdülmuttalib'in himayesine alındığı, onun da ölümünden sonra amcası Ebû Tâlib'in himayesine girdiği, nihayet peygamberliğini ilân edince Kureys ileri gelenlerinin şiddetli tepkileri sebebiyle Ebû Tâlib'in müşkül durumda kaldığı ve bunun üzerine "Lâmiyyetü Ebî Tâlib" diye anılan şiirini söylediği anlatılır. Daha

sonra sayısı yüze yaklaşan beyitler tek tek kaydedilerek şerhedilir. Kitabın bitiriliş tarihi Ramazan 1327 (1909) olarak kaydedilmiştir. Bu eser de İstanbul'da Ruşen Matbaası'nda basılmıştır (1327, 78 s.). Her iki eserde de klasik şerhlerde kullanılan metot takip edilmiştir. Bununla beraber şerhler Ali Fehmi Câbiç'in Arap dili ve edebiyatına, edebiyat tarihine ve umumi Arap tarihine dair olanengin bilgisinin açık delilleri durumundadır.

Ali Fehmi Câbiç, babasından önce Mostar müftülüğü yapan Mustafa Sıdkı Karabeg'in *Mir'âtü'l-uşûl* üzerine yaptığı hâşiyeye Muhammed Emin Dizdar ile birlikte bir mukaddime de yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, Mu'cem, II, 1366; Handî, *el-Cevherü'l-esnâ fî 'ulemâ' ve şuarâ'* i Bosna, Kahire 1349, s. 106-109; Mehmed Handžic, *Krñižeuni Rad Bosansko-hercegovačkih Muslimana*, Sarajevo 1934, s. 76-78; M. Tayyib Okic, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 36-37; H. Sabanović, "Ali Fehmi Džabić", *Krñižeunist Muslimana Bih na Orientalnim Jezicima*, Sarajevo 1973, s. 609-616; Mâhir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 259-260; Alexandre Popovic, *L'Islam balkanique*, Berlin 1986, s. 277; Zirikli, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 320; Mehmed Âkif [Ersoy], "Dârü'l-funûn Talebesine Mühim Bir Tebşir", *SM*, I/13 (24 Şevval 1326), s. 198-199; "Mostar Müftisi Ali Fehmi Efendi", *SR*, XV/366 (15 Zilkade 1336), s. 40; Muhammed Emin Dizdar, "Ali Fehmi Džabić", *Sarajevski List*, XLI/201, Sarajevo 1918, s. 4; *Glasnik*, VIS, sy. 1-3 (1956), s. 24; İbrahim Mehinić, "Osvrt Naživot i Pisana Djela Ali Fehmi-Efendije Džabića", *Anali Gazi Husrevbegove Biblioteke*, II-III, Sarajevo 1974, s. 81-96; Alija Nametak, "Marginalije oživotu Radu Muftije Ali-Fehme-Efendije Džabića", a.e., IV, Sarajevo 1976, s. 187-199; Branislav Djurdjev, "Džabic", *EI*² (İng.), II, 681-682.

BEKİR SADAK

ALİ FUAT BAŞGİL

(bk. BAŞGİL, Ali Fuat).

ALİ FUAT TÜRKELDİ

(bk. TÜRKELDİ, Ali Fuat).

ALİ b. GÂNİYE

(على بن غانية)

Murâbitlar devrinde İspanya ve Balear adalarında yüksek idari mevkilerde bulunan Gâniye ailesinden üç ayrı kişinin adı (bk. GÂNİYE).

ALİ el-HÂDİ

(على الهادي)

Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cevâd b. Ali er-Rızâ el-Hüseynî el-Askerî (ö. 254/868)

Ali evlâdından biri ve on iki imamın onuncusu.

Medine'nin 3 mil uzağında bulunan ve Mûsâ b. Ca'fer tarafından kurulan Sureyyâ (صريا) köyünde 214 (829) yılında doğdu. Babası Muhammed Cevâd et-Takî, annesi Semâne veya Sûsen adında Mağribli bir câriyedir. Annesinin Halife Me'mûn'un kızı Ümmü'l-Fazl olduğu da rivayet edilir. Künyesi Ebû'l-Hasan, en meşhur lakapları Hâdî ve Nakî'dir. Bunlardan başka Nâsih, Fettâh, Emîn, Murtazâ lakaplarıyla da anılır. Bağdat yakınlarındaki Sâmerrâ şehrinin Asker mahallesinde oturduğu için Askerî nisbesini almıştır. Sâmerrâ'da altı yıl birlikte yaşadığı babası ölünce yaşınn küçüklüğüne rağmen İsnâaşeriyye Şîası tarafından imam kabul edildi. Küçük bir grup ise kardeşi Mûsâ'yı imam olarak tanıdı. Avfî, Deylemî, Muhammed b. İsmâil es-Saymerî gibi şairler kendisini öven şiirler yazdılar. Hasan el-Askerî, Hüseyin, Muhammed, Ca'fer, Âişe (veya Aliyye) adlarında dört oğlu ve bir kızı olan Ali el-Hâdî'nin soyu sekizinci kuşakta Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'ye ulaşır. Kendisinden sonra ise Hasan ve Ca'fer'le devam eder. Ca'fer, kardeşi Hasan el-Askerî'nin vefatından sonra imamlık iddiasında bulunduğu için Şîiler arasında Ca'fer el-Kezzâb diye tanınır. Aynı zamanda bir fıkıh âlimi olan Ali el-Hâdî, Halife Vâsiğ ve Mu'tasım devirlerinde Medine'de ömrünü zühd ve takvâ içinde ilimle uğraşarak, Kur'an, hadis, akaid ve fıkıh dersleri okutarak geçirmiştir. Ancak Mütevekkil döneminde birkaç defa halifeye şikâyet edildi. Medine Valisi Abdullah b. Muhammed de evinde silâh, devrin yöneticileri tarafından mahzurlu görülen bir kitap ve taraftarlarına ait eşya bulundurmamak suçlayarak onu halifeye ihbar etti. Ali, halifeye kendisini savunan bir mektup yazdı. Bunun üzerine Mütevekkil Ali'ye inanarak valiye değiştirdi. Fakat sonraları Şîiler'in halifeye hücum hazırlığı içinde bulundukları haberi gelince, Mütevekkil, Ali'yi Bağdat'a getirmek üzere Yahyâ b. Herseme'yi Medine'ye gönderdi. Halifenin emriyle gelen Türk asıllı görevliler, onu tek başına kibleye yönelmiş

olarak Kur'an'daki va'd ve va'id âyetlerini okurken buldular ve alıp Sâmerâ'ya götürdüler (848).

Hayatının geri kalan kısmını burada gözetim altında geçiren Ali el-Hâdî, bununla birlikte şehir içinde serbest dolaşım üst seviyedeki kimselerle görüşebiliyor, halifeden yardım görüyor ve taraftarlarıyla temas kurabiliyordu. Sâmerâ'da ölen Ali el-Hâdî ikamet ettiği eve defnedildi. Şiîler onun, Halife Mu'tez veya Mu'ternid tarafından zehirlendiğini iddia ederler ve genç yaşta ölmesini buna delil gösterirler.

Âlim, müttaki, cömert ve zâhid bir kişi olan Ali el-Hâdî'ye Şiî rivayetlerde, çok sayıda yabancı dil bilmesi, beklenmedik fırtınaları ve bazı insanların vefatını önceden haber vermesi, avucuna aldığı taş parçalarının altına dönüşmesi gibi kerametler atfedilir. Ali el-Hâdî'ye üç risâle nisbet edilir: 1. *Risâle fi'r-red 'alâ ehli'l-cebr ve't-tefvîz*. Cebrîyye ile Kaderîyye'nin tenkit edildiği bu risâle İbn Şu'be'nin *Tuhatü'l-'uqûl* adlı eseri içinde yayımlanmıştır (Beyrut 1969). 2. *Kitâb min ahkâmî'd-dîn*. Fıkha dair olan bu risâleyi Şehrâşûb, *Mükâtebetü'r-ricâl 'ani'l-'Askeriyyin* adlı eserinde nakletmiştir. 3. *Mübâhâşâtü Yahyâ b. Eksem*. Bu risâle de İbn Şu'be'nin *Tuhatü'l-'uqûl*'ünde mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kübî, *Târîh*, II, 484, 503; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 93-94, 171; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 56; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 189; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 272-273; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 15; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 128-129; *Â'yânü's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, II, 36-40; E. Ruhi Fıhtalı, *İmâmîyye Şası*, İstanbul 1984, s. 169-170; B. Lewis, "al-'Askari", *El²* (İng.), I, 713; Murtazâ Hüseyin Fâzıl, "Ali b. Muhammed", *UDMİ*, XIV/2, s. 93-97; W. Madelung, "Ali al-Hâdî", *Elr.*, I, 861-862.

AHMET SAİM KILAVUZ

ALİ el-HAFİF

(علي الحفيف)

(1891-1978)

Çağdaş Mısırlı hukukçu.

Ali Muhammed el-Hafif, Menûfiye'ye bağlı Şühedâ köyünde doğdu. İlk öğrenimini burada gördü ve Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. 1903'te Ezher'e girdi. Üç yıl burada okuduktan sonra Medresetü'l-kazâi's-şer'i'ye geçti. 1915'te buradan mezun olarak aynı okula hoca tayin edildi. Altı sene bu görevde kaldı. 1921'de

şer'iyye mahkemesi kadısı, sekiz yıl sürdürdüğü bu görevden sonra Vakıflar Bakanlığı'nda avukat, daha sonra da mes-cidler müdürü oldu. 1939'da üniversiteye geçti ve Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yardımcı profesör olarak göreve başladı. 1944'te profesör oldu ve emekliliğine kadar (1951) bu görevde kaldı. Emekli olduktan sonra da aynı fakültenin yüksek lisans bölümünde derslerine devam etti.

Ali el-Hafif 1953 yılında Yüksek Arap Araştırmaları Enstitüsü'nde (Ma'hedü'd-dirâsati'l-Arabiyyeti'l-âliye) çalışmaya başladı ve ölümünden kısa bir süre öncesi ne kadar buradaki çalışmalarını sürdürdü. 1962'de kurulan İslâm Araştırmaları Akademisi'ne (Mecmau'l-buhûsi'l-İslâmiyye) aynı yıl, Ezher Yüce Meclisi'ne de 1967'de üye oldu. Bağdat ve Hartum üniversitelerinde misafir profesör olarak ders verdi. Daha sonra Mevsuatü'l-fıkhi'l-İslâmî (İslâm fıkıh ansiklopedisi) ve ahvâl-i şahsiyye kanunu tasarısı hazırlık komisyonuna, 1969'da da Mısır Dil Akademisi'ne (Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye) üye seçildi. Akademinin özellikle kanun ve şeriat komisyonundaki çalışmalarına katılarak hukuk terimlerinin tesbitinde büyük yardımları oldu. 1976 yılında sosyal ilimlerde devlet takdir ödülünü kazanan Ali el-Hafif Kasım 1978'de vefat etti.

Bilhassa özel hukuk alanındaki çalışmalarıyla dikkati çeken Ali el-Hafif, İslâm hukuku nazariyesi ve tatbikatındaki hizmetleriyle çağdaş Mısır hukukçularının önde gelenleri arasında yer alır.

Eserleri. *el-Hilâfe; eş-Şerikât fi'l-fıkhi'l-İslâmî; Nazariyyetü'n-niyâbe 'ani'l-gayr; el-Hak ve'z-zimme; Ahkâmü'l-mu'âmelâti's-şer'iyye; Esbâbü ihtilâ-fi'l-fukahâ; ed-Damân fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Bulak 1971-1973; Kahire 1985); *el-Mülkiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye; el-Bey' fi'l-Kitâb ve's-Sünne; el-İrâdetü'l-münferide fi'l-fıkhi'l-İslâmî; Ahkâ-*

mül'vaşiyye; eş-Şerike ve'l-hukûku'l-müte'allikâtü bihâ; Fırâku'z-zevâc.

Tamamı basılı olan bu eserlerin yanı sıra Ali el-Hafif'in başta *Mecelletü'l-kânün ve'l-iktisâd* olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmış ilmî makaleleri ve *Mevsû'atü'l-fıkhi'l-İslâmî*'de yer alan ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır (bk. Ali el-Hafif, s. 169-170).

BİBLİYOGRAFYA :

İbrâhim Medkûr, *Ma'a'l-Hâlidîn*, Kahire 1401/1981, s. 187-188; Ebû Bekir Abdürrez-zâk, *Ebû Zehre: İmâmü 'aşrih*, Kahire 1985, s. 28; Muhammed Mehdi Allâm, *el-Mecma'iyûn ft hamstne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 204-205; Ali el-Hafif, "Ali el-Hafif", *MMLA*, XLV (1980), s. 168-178.

M. AKİF AYDIN

ALİ b. HAMZA el-KİSÂİ

(bk. KİSÂİ, Ali b. Hamza).

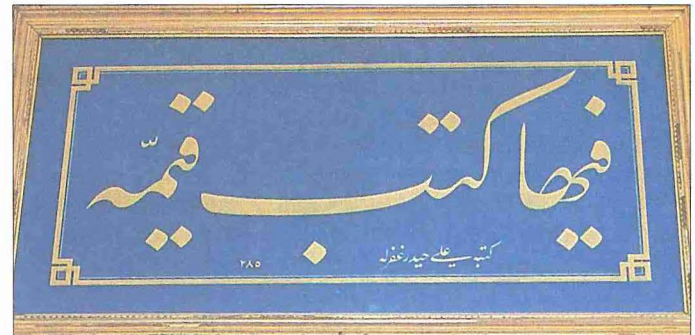
ALİ HAYDAR BEY

(1802-1870)

Türk hattatı.

İstanbul'da doğdu. Sudûrdan Abdülkadir Bey'in oğlu, Sultan III. Selim devri sadrazamlarından Melek Mehmed Paşa'nın torunudur. Bu sebeple yazılarında bazan Hafid-i Melek Paşa imzasını kullanırdı. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den ta'lik hattını öğrenerek icâzet aldı. Sırasıyla müderris, Galata kadısı ve Filibe mollası oldu. Mekke ve İstanbul pâyelerini aldıktan sonra 1868'de İstanbul kadılığına getirildi. 28 Rebülevvel 1287'de (28 Haziran 1870) vefat etti ve Yahyâ Efendi Dergâhı haziresine defnedildi. Kabir kitâbesini talebesi Sâmî Efendi yazmıştır.

Ali Haydar Bey'in müze ve koleksiyonlardaki eserlerinden başka Dolmabahçe ve Ortaköy camileri ile Kasımpaşa Mev-

Ali Haydar Bey'in cellî-ta'lik zerendûd bir levhası

(İÜ Ktp., nr. 42581)